

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд

на доц. д-р АНЖЕЛИКА СПАСОВА ВЕЛКОВА, ДМ

на тема: „ПРЕДОТВРАТИМАТА СМЪРТНОСТ КАТО ИНДИКАТОР ЗА ОЦЕНКА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ЗДРАВНИ СИСТЕМИ В СТРАНИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА ПО ВРЕМЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕХОД”

за присъждане на научната степен “доктор на науките”, научна специалност 03.01.53.
“Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията”

**РЕЦЕНЗЕНТ: Проф. д-р Невена Цачева, дм,
Ръководител катедра при ФОЗ, МУ-СОФИЯ**

Представеният дисертационен труд с автор доц. д-р Анжелика Спасова Велкова на тема: ”Предотвратимата смъртност като индикатор за оценка на националните здравни системи в страните от Централна и Източна Европа по време на социално-икономическия преход ” за присъждане на научната степен „доктор на науките” по научната специалност 03.01.53. ”Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията” има безспорна актуалност и значимост за обществото на народите от Европейския съюз и по – конкретно за тези от Централна и Източна Европа, които на границата между две хилядолетия, между 20 и 21 век изпитаха цялата тежест и досега носят последиците на социално-икономическите промени. Голяма част от изследователите на демографското и здравното състояние на населението при това от различни държави и специалности, както и от нашата страна все по – често задават въпроси, свързани с влиянието на социалните и икономическите фактори и здравето на населението в този преход на ценности, собственост, материални и духовни предизвикателства. Значимостта на общественото здраве и на националните здравни системи се определя от комплексната същност и разнообразието на детерминантите, влияещи върху тяхното състояние, динамика и тенденции. Това се отразява на избора на индикатори, които правят тази оценка многоаспектна, интегрална и многопластова. Трудно постижимо е, както отбелязва във въведението доц. Велкова „идентифицирането на лесни, практични и разбираеми методи за оценка на дейността на здравната система” и което продължава да бъде сериозно научно и управленско предизвикателство, с което се заема настоящата дисертация.

Дисертационният труд съдържа 318 страници, илюстриран е със 116 таблици и 158 графични изображения. Използвани са 493 литературни източници, от които 475 на латиница и 18 български автори. Посочени са 32 съкращения на най - популярните термини за демографското, здравното и социално състояние на здравето. Има следната структура: Въведение - 3 стр., Литературен обзор – 44 стр., правилно разпределен в части, отнасящи се до състоянието на проблема като определение и развитие на понятието и на концепцията за предотвратимата смъртност, факторите - детерминанти на здравната помощ, основните методологични характеристики на това понятие, използваните предотвратими причини, възрастовия диапазон за предотвратимост, както и постановка, обхват и интерпретация на тенденциите в научните изследвания на голям брой автори за предотвратимата смъртност. Интерес представляват посочените фактори в литературния обзор на ограничаване, а бих добавила и на критерии за изключване на изучаване на това явление като заболяемост и тежест на болестта при диагнозата, кодиране и документиране на всеки летален изход, агрегиране на статистическите факти. Използваните данни за предотвратимата смъртност като средство за оценка на ефективността на здравните системи вкл. алтернативни подходи за оценка на приноса на медицинската помощ за популационното здраве, както и литературния преглед с анализ за изучаване на това явление вкл. различията в здравния статус и концепцията за предотвратимата смъртност в страните от Източна и Централна Европа правят тази част на дисертацията особено ценна за всеки учен, докторант, дипломант, студент, а и редица обществени организации с интерес към изучаване на закономерностите на общественото здраве.

Втората част на дисертацията от 10 стр. включва целта, задачите, материала и методите, източниците на данни, и което прави отлично впечатление в тази постановъчно - методична част доц. Велкова представя статистико – математическите формули и подходи за оценка на здравно - икономическите резултати от предотвратяване на смъртността и ползата за популационното здраве, здравните разходи, както и състоянието и влиянието на факторите на здравословния респ. небалансирания начин на живот.

Целта и задачите са ясно и точно формулирани и закономерно произтичат една от

друга като логически изясняват поставената цел. Материалът е представен от данни за 24 страни на Европа като за 25 – годишен период е проучена смъртността, предотвратима със здравни интервенции. Интерес представляват методите и данните, по които дисертантката групира причините за предотвратимата със здравни интервенции смъртност: в резултат на лечение, на профилактика и на исхемична болест на сърцето /лечение и/или профилактика/. От използваните списъци на Rutstein, 1976 и на E. Nolte и M. McKee, 2004 са подбрани общо 33 предотвратими състояния с разлики по пол, които отразяват и напредъка на медицинската наука и практика за предотвратяване на умираанията в последните десетилетия. Изградените и сортирани първични данни са обработени със съвременен статистически инструментариум и анализи. Таблицата по причини за смърт методологически правилно проследява прехода от МКБ 8 до МКБ10 в зависимост от етапа на проучването. Съществена част от данните са свързани със средната продължителност на предстоящия живот, която дефинирана като средният брой години, които ще преживее поколението при условие, че коефициентите за повъзrastова смъртност останат непроменени през целия живот, е най-добрият избор. В методите за оценката на здравната система правилно заемат място и методите за оценка на ефекта на 15 променливи, описващи общия обем от здравни ресурси, осигуреността и потреблението на здравна помощ, както и на някои социално-икономически и свързани със стила и начина на живот фактори върху компонентите на предотвратимата смъртност.

Собствените резултатите в дисертацията са групирани, представени и анализирани на 257 стр., като приложеният интегрално–комплексен подход по множество признаци и разновидности значително обогатяват получените изводи и приноси за страните от Централна и Източна Европа – поотделно Балтийските държави и България и Румъния. Това е изключително важно за връзката със националните здравни системи и предотвратимата смъртност като здравен индикатор. Много полезни за стратегическия здравен мениджмънт в България са получените резултати от изследвания 25-годишен период. Те показват, че предотвратимата със здравни интервенции смъртност намалява при мъжете с 11,7%, а при жените – с 29%, като по-благоприятното развитие при жените се дължи на по-благоприятно развитие на предотвратимата с лечение смъртност и смъртността от ИБС. За мъжете в страната най-голямо значение имат ИБС, МСБ, ракът на белия дроб, пневмонията, хипертонията, МПТЗ и чернодробната цироза и дисертантката

предлага решението за намаляване на смъртността при тях чрез съчетаването на качеството на терапевтичната помощ с политики за предотвратяване с профилактика смъртност. Дисертантката установява при жените като водещи по честота на случаите са някои предотвратими състояния на МСБ, ИБС, пневмония и хипертония, като намаляване на предотвратимата със здравни интервенции смъртност изисква подобряване на качеството на лечебната помощ и ефективността на профилактичните програми по отношение на болестите на органите на кръвообращението и полово-специфичните карциноми. Социално-икономическите анализи, приложени в дисертацията показват негативната връзка между различните компоненти на смъртността и БВП, независимо, че не достига статистическа значимост при жените, а е сигнификантна за мъжете, както и броят на лекарите на 100000 души население влияе негативно върху компонентите на смъртността. Този раздел на представяне, обсъждане и анализ на собствените резултати завършва със синтезирани и добре структурирани препоръки за приложимост на индикаторите за ПЗИС в оценката на дейността на националните здравни системи в страните от Централна и Източна Европа.

Дисертационния труд на доц. Велкова завършва с 3 страници от изводи, препоръки и заключение, напълно съответстващи на получените и аналитично обсъдени резултати.

С посочните девет ПРИНОСИ на дисертационния труд съм напълно съгласна. Те имат на **първо място теоретико – методологичен характер** и могат да послужат за модерно развитие на новото обществено здравеопазване, позволяващо сравнение на състоянието и динамиката на националните здравни системи в различни социално-икономически формации, на намиращите се в преход страни и съответните предизвикателства. Методологичният инструментариум за пръв път включва количествено определяне на приносът на здравната система за подобряване на здравето на българската популация, като доц. Велкова прилага метода за декомпозиция на разликите в средната продължителност на живота по възраст и причина. В тази връзка са налице **нови научни доказателства и факти**, съдържащи се в дисертационния труд за приоритетната роля на определени възрастови групи и предотвратими със здравни интервенции причини за смърт, като доц. Велкова посочва резервите за подобряване на ефективността на националната здравна система и здравната политика. Тя идентифицира и детайлно анализира трите модела на промени в предотвратимата със здравни интервенции

смъртност в страните в преход и предоставя научни доказателства, потвърждаващи приоритетната роля на профилактиката.

С научно - приложен политически характер са приносите, отнасящи се до проведеното за пръв път в страната сравнително проучване за мястото и прогреса на България в годините на социално-икономическия преход сред страните от Централна и Източна Европа по отношение ефективността на националната здравна система, измерена чрез предотвратимата смъртност като са изпозвани индикаторите за предотвратима със здравни интервенции смъртност и е оценен приносът на националните здравни системи. Проучването доказва, че снижаването на предотвратимата със здравни интервенции смъртност през първата година от живота и във всички останали възрасти до нивата в Западна Европа чрез постигане на западно-европейските стандарти на качество на здравната помощ е съществен резерв за подобряване на средната продължителност на живота в СЦИЕ с 1,3 до 4 г.

Определено считам, че приносите имат обучителен и информиращ обществото характер, като обогатяват знанията с количествено определените различия в предотвратимата със здравни интервенции смъртност между СЦИЕ и СЗЕ, с подходи за преодоляване на здравните различия и доказват необходимостта от прилагането на здравно-политически и управленски стратегии, съдържащи диагностични, терапевтични и профилактични технологии с доказан ефект. На бъдещ Европейски форум по подходящ начин е достойно да се покажат настоящите резултати по проблемите на предотвратимата смъртност. За Европейските страни ще представлява интерес проследената динамика на ПЗИС във всички страни от Централна и Източна Европа, приети в Европейския съюз след 2004 г. и съпоставката със страните от Западна Европа, при единна методика на изучаване, за 25 – годишен период от време и с общ критерий за сравнение на дейността на националните здравни системи. В заключението доц. Велкова категорично обръща внимание, че е необходимо по-нататъшно усъвършенстване на националните системи, с акцент към всички фактори, дейности и процеси подобряващи качеството и ефективността на медицинската помощ и първичната профилактика.

Посочените приноси и всички анализи са лично дело и са самостоятелен принос на дисертанта - доц. Велкова, което личи от направените научни труда – 12 броя с общ Impact-factor: 1,967 и личен 0.66 /в една публикация/. Същевременно трябва да отбележа 8

- научни книги /1998-2006/, 15 –те статии в чуждестранния печат /2004-2011/ и 53 – те в български реферирани списания /1991 -2010/, несвързани с дисертацията, и свързани с цялостния обхват на научните интереси и научно-изследователска дейност на доц. Велкова, както и 48-те участия в сборници с пълен текст или резюмета и научни прояви, което според указанията на националния ППРАС е сериозно доказателство за подготовката, квалификацията и достойството на дисертанта в тази публична защита.

Познавам Доц. д-р А. Велкова от 1981г. и уверено твърдя, че притежава изключителен професионален интерес към проблемите на общественото здраве, от 22 години преподава по 5 фундаментални и приложни дисциплини в областта на общественото здраве на студенти от всички специалности и факултети. Има богат научно – изследователски, учебно - преподавателски и управленски академичен опит като под нейно ръководство и с нейно участие са разработени 25 магистърски тези по обществено здраве и управление на здравните грижи и 22 дисертационни труда по медицински научни специалности за научната и образователна степен “доктор”. А. Велкова е сред създателите на Факултетите по обществено здраве и здравни грижи на Медицински университет – Плевен и активно допринася за развитието им и чрез участието си в 2 редколегии, с 3 международни рецензии и в 4 национални и международни научни дружества.

В заключение, с пълна убеденост давам висока оценка на дисертационния труд и на автореферата на тема „ ПРЕДОТВРАТИМАТА СМЪРТНОСТ КАТО ИНДИКАТОР ЗА ОЦЕНКА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ЗДРАВНИ СИСТЕМИ В СТРАНИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА ПО ВРЕМЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕХОД ” и предлагам на почитаемите членове на Научно жури да гласуват положително за присъждане на научната степен „доктор на науките” по научна специалност ”Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията” (03.01.53) на доц. д-р Анжелика Велкова, дм, катедра "Социална и превантивна медицина, медицинска статистика, педагогика и психология " на ФОЗ при МУ – Плевен.

12.02.2012г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(Проф. Д-р Невена Цачева, ДМ)